

Harald Hamre og Randi Skotheim

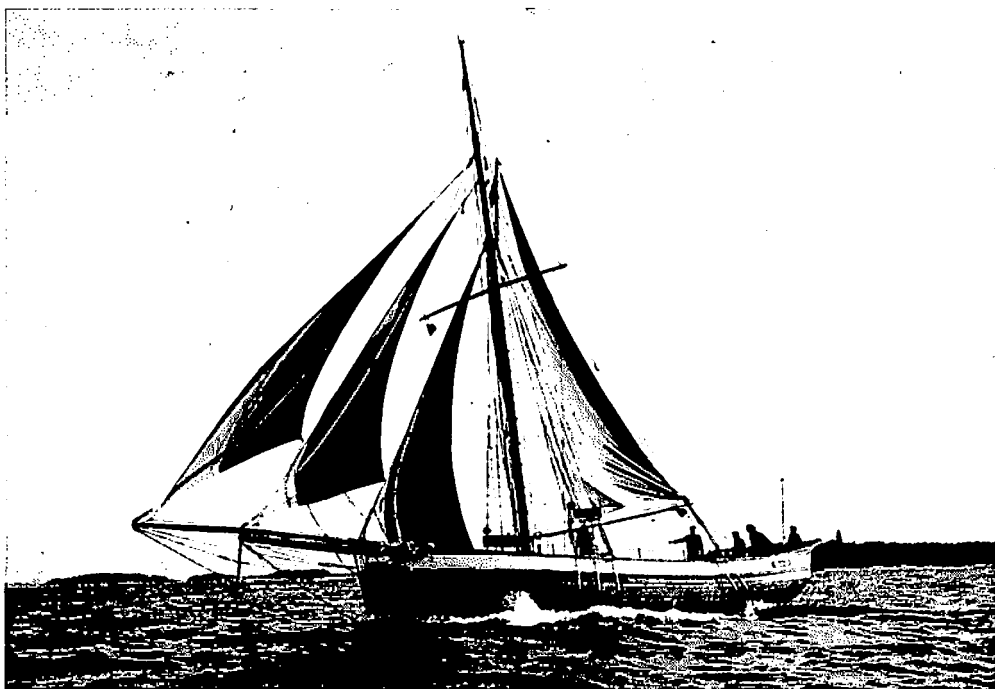
"Anna" af Sand i sildefart på Østersjøen 1990

Stavanger Sjøfartsmuseum gjennomførte sommeren 1990 et omfattende prosjekt for å formidle og markere historiske kontakter mellom Sørvest-Norge og det østlige Østersjøområdet. Museets 142 år gamle jakt "Anna" af Sand seilte en symbolsk last av saltet vårsild til seks av de største havnebyene i Polen, Litauen, Latvia, Estland og Russland. Seilasen var utvilsomt et av de største prosjekt Sjøfartsmuseet har

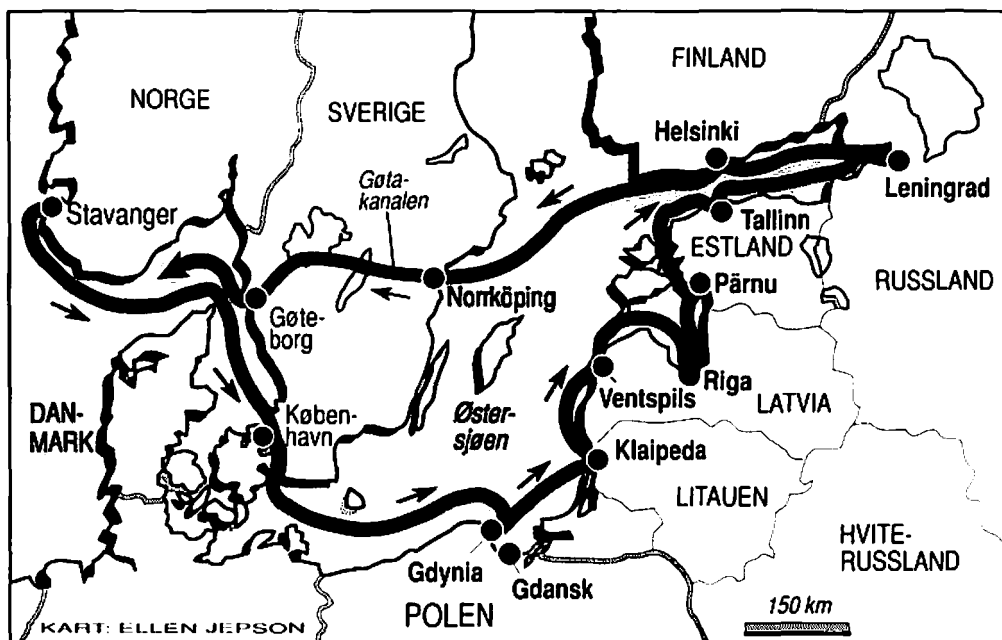
gjennomført, og det er grunn til å tro at ringvirkningene vil prege museets virksomhet i mange år framover.

Bakgrunn og formål

Den historiske bakgrunnen for seilasen var den omfattende eksporten av saltet vårsild til Østersjøområdet i perioden fra 1820 til 1870. Rundt midten av århundret seilte

+ Egil Eriksson

«Anna» af Sand seilte fra Stavanger 7. juli for å besøke de viktigste havnebyene i Polen, Litauen, Estland og Russland. Seilasen varte i 7 uker.

"Anna" af Sand left Stavanger on July 7th to visit the major seaports of Poland, Lithuania, Latvia, Estonia and Russia. The voyage took seven weeks.

hundrevis av småfartøyer søkklastet med sildetønner til Sverige, Preussen og Russland hver sommer. Rogaland og Stavanger var kjerneområde både for selve fisket, handelen og transporten til eksportmarkedene. Silde skutene returnerte med rug, lin og hamp – varer som det var stor etterspørsel etter hjemme. Denne toveis handelen var hovedårsaken til urbaniseringen og den sterke veksten i Rogaland gjennom første halvdel av århundret. "Sildeperioden" skapte trolig større sosiale omveltninger og sterkere økonomisk vekst enn de etterfølgende periodene, som var dominert av seilskipsfarten på alle hav og hermetikkindustrien. Men allikevel er den lite utforsket og lite kjent i dag.

Den museale forutsetning for prosjektet var "Anna" af Sand, et av Europas eldste

flytende fartøyer og et svært sentralt virkemiddel i vår utadrettede virksomhet gjennom mange år. "Anna" ble bygget i 1848 da sildefarten nådde sitt klimaks, og hun er en genuin representant for de fartøyene som dannet ryggraden i Østersjøflåten: enmastede slupper og jakter.

Et annet utgangspunkt var Sjøfartsmuseets vektlegging av internasjonalt samarbeid basert på erkjennelse av at vår egen historie i hovedsak er et produkt av internasjonal utvikling. For å forstå Rogalands sterke vekst på 1800-tallet, er det nødvendig blant annet å framskaffe kunnskap om Østersjøområdet historie i samme periode. Ikke minst fordi litteraturløst er svært dårlig når det gjelder kontaktene mellom Norge, Preussen og Baltikum, var det viktig for oss å forsøke å

opprette direkte kontakter for framtidig faglig samarbeid.

Og sist, men ikke minst: Som kulturinstitusjon anså vi det viktig å stimulere til økt kultursamarbeid på alle felt, spesielt med våre baltiske naboer.

Høsten 1987 begynte vi så å utvikle ideen om å seile "Anna" i sildefart på Østersjøen. Selv om rundt halvparten av vårsildegjengen gikk til Sverige, valgte vi å konsentrere oss om det tidligere Preussen og Russland. Formålet med seilasen ble definert slik:

1. Å formidle sildefarten på 1800-tallet og markere de historiske økonomiske og kulturelle kontakter som denne farten førte med seg.

2. Å knytte kontakter til sjøfartsmuseer og andre institusjoner for faglig samarbeid om de historiske bånd mellom våre byer og regioner.

3. Å bidra til økt kulturelt samarbeid mellom Norge og det østlige Østersjøområdet.

Planlegging og finansiering

Høsten 1988 tok vi kontakt med Utenriksdepartementets presse- og kulturavdeling, som ga svært positiv respons på ideene våre. Departementet formidlet sin støtte til sovjetiske og polske myndigheter og til de norske ambassadene i Moskva og Warszawa. Departementet uttrykte også vilje til å delta i finansieringen av seilasen. Deretter kontaktet vi den sovjetiske ambassade i Oslo, hvor vi ble møtt med entusiasme og løfte om all mulig bistand til å løse formaliteter.

Våren 1989 presenterte vi prosjektplanene for Nortra og Norges Eksportråd med forespørsel om økonomisk støtte. Fra Nortra fikk vi avslag, men Eksportrådet

reagerte svært positivt og ga tilsagn om betydelig økonomisk støtte på betingelse av at vi kunne delta i åpningen av den store internasjonale fiskerimessen INRYB-PROM i Leningrad i begynnelsen av august 1990.

Sommeren 1988 hadde vi informert våre kolleger ved Estlands Nasjonale Sjøfartsmuseum i Tallinn om ideene for seilasen og et framtidig faglig samarbeid. Blant annet med deres hjelp sendte vi informasjon til våre kollegainstitusjoner i Polen, Baltikum og Leningrad. Responsen på disse henvendelsene ga grunnlaget for at Harald Hamre i 1989 ble tildelt kulturstipend av Rogaland fylke for å besøke Tallinn og gjøre konkrete forberedelser. Besøket ble gjennomført i august 1989 sammen med Randi Skotheim og levnet ingen tvil om våre baltiske kollegers entusiastiske holdning til prosjektet.

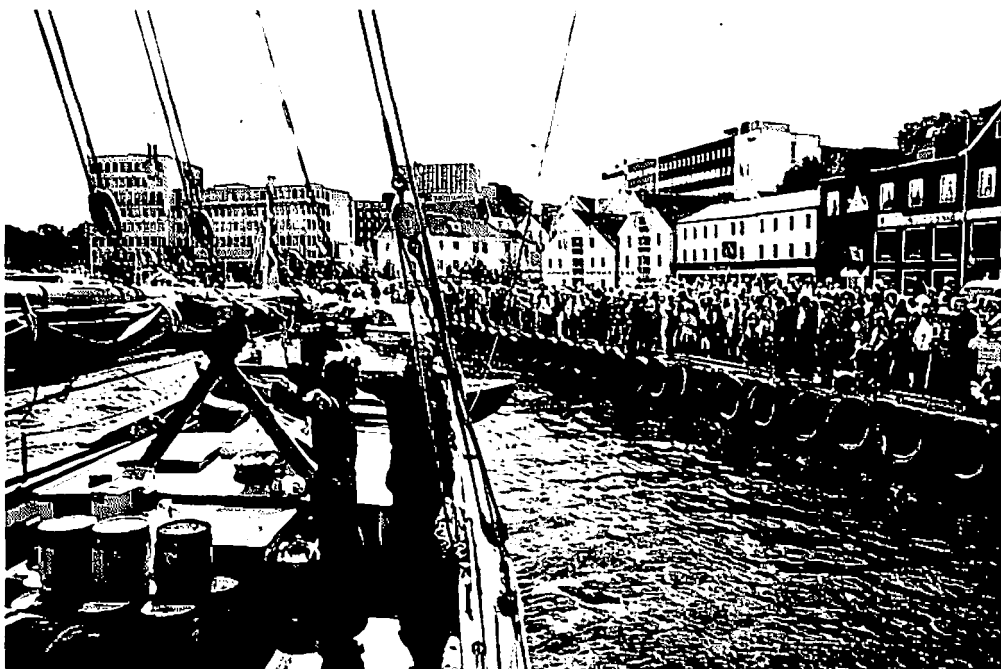
Tidlig på høsten 1989 hadde vi ferdig en detaljert seilingsplan med offisielle anløp av Gdansk (Polen), Klaipeda (Litauen), Riga (Latvia), Pärnu og Tallinn (Estland) og Leningrad (Russland).

Selve seilasen ble budsjettet til kr. 420.000,- og etter søknader ble finansieringen realisert slik:

Utenriksdepartementet kr. 100.000,-
Norges Eksportråd kr. 200.000,-
Kulturdepartementet kr. 25.000,-
Rogaland fylke kr. 20.000,-
Stavanger kommune kr. 20.000,-
Stavanger havnevesen kr. 10.000,-
North Sea Society kr. 25.000,-
Ellen og Axel Lunds fond kr. 20.000,-.

I tillegg fikk vi laget to spesialbrosjyrer på seks språk for utdeling underveis, den ene i et opplag på 12.000 og den andre 3.500. Brosjyrene ble bekostet og produsert av Statoil.

All klargjøring og utrusting av fartøyet ble organisert og utført av de frivillige

Sildetønnene er lastet om bord og Stavanger bys befolkning tar farvel med «Anna».

+ Egil Eriksson.

The herring cargo has been loaded on board and hundreds of people have come to say good-bye to "Anna" and her crew.

mannskapene, også alle navigasjonsmessige og sikkerhetsmessige forberedelser. Det ble utarbeidet mannskapslister med 7-8 mann på hver seilingsetappe og med noe mannskapsbytte i de fleste havnene underveis.

Som gave til hver av anløpsbyene fikk vi laget sildetønner bøkret på historisk riktig måte. Tønnene ble fylt med rundsaltet sild. Utenriksdepartementet organiserte og finansierte to grupper folkemusikere og dansere til å opptre ved de offisielle besøkene våre i Polen og Baltikum.

I april 1990 besøkte Joachim Berner og Harald Hamre de fleste anløpshavnene for å detaljplanlegge navigasjon og arrangementer. Reisen startet i Moskva, der vi drøftet formaliteter med det sovjetiske fiskeridepartement, Norges Eksportråd og

den norske ambassade. Deretter besøkte vi Leningrad, Tallinn, Pärnu, Riga og Klaipeda. Denne turen var av avgjørende betydning for den seinere gjennomføringen av seilasen.

Gjennomføringen

Seilasen startet lørdag 7. juli fra Vågen i Stavanger. Ved avreise fikk vi overrakt Stavanger bys og Stavanger havnevesens våpen på crest som gaver med offisielle hilsener til anløpsbyene. Sildetønnene ble lastet ombord, og flere hundre mennesker var møtt fram for å ønske god reise.

1. KØBENHAVN 10.-12.07.1990. Første etappe var delvis preget av dårlig vær, og det ble nødvendig å søke ly for vinden på

Overrekking av sildetønne utenfor rådhuset i Gdansk, Polen 17. juli. Mannskapsmedlemmer: Joachim Berner, Rolf Sevheim, Erling Kleiberg, Harald Hamre, Kjell Rangnes og Kjell Bjerga. + Egil Eriksson.

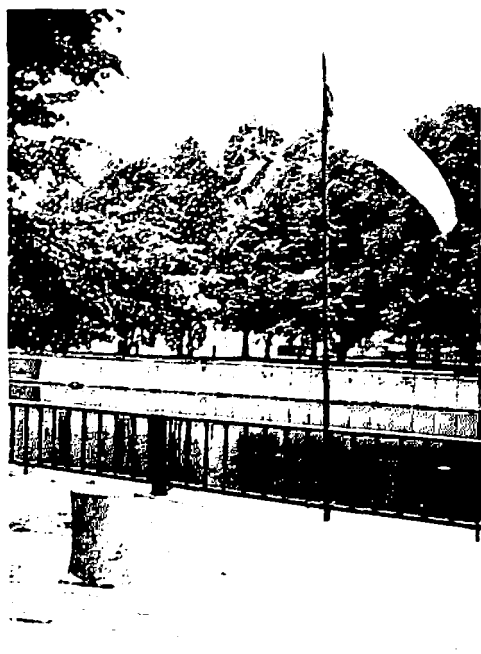
The city of Gdansk, Poland is presented with a barrel of herring.

den svenske vestkysten. Allikevel ble København anløpt som planlagt for proviantering.

2. GDYNIA, POLEN, 14.-16.07.1990. God bøl i søndre del av Østersjøen ga rikelig med tid i Gdynia til å forberede besøket i Gdansk. Mannskapet fikk omvisninger i byen og på det tidligere skoleskipet "Dar Pomorza", som nå tilhører det polske nasjonale sjøfartsmuseet. Ved den maritime høyskolen "Wyzsza Szkoła Morska", som var vårt vertskap, knyttet vi kontakter som forhåpentligvis kan følges opp av tilsvarende institusjoner i Rogaland. Den første norske folkedansgruppen med ialt ca. 40 deltakere møtte oss i Gdynia og ga en vellykket oppvisning ved avreisen 16. juli. En styrmann fra et av høyskolens

forskningsfartøyer seilte med som los og kjentmann til Gdansk.

3. GDANSK, POLEN, 16.-18.07.1990. Gdansk har ca. 500.000 innbyggere. Den het tidligere Danzig og var Preussens viktigste havneby på 1800-tallet. Byen ble sterkt ødelagt under annen verdenskrig, men det historiske sentrum er pietetsfullt gjenoppbygd. Gdansk er Polens viktigste havne- og skipsbyggingsby. "Anna" klapet til kai 16. juli ved Det Nasjonale Sjøfartsmuseet, "Centralne Muzeum Morskie", der hun ble mottatt av byens president, museets direktør og blant andre den norsk-svenske konsul. En polsk shantygruppe og norske folkedansere kastet glans over mottakelsen som fortsatte i en hjertelig og uformell atmosfære ombord på

I Klaipeda, Litauen, fortoyde «Anna» i egen granittpuller med bronserelieff av fartøyet og følgende tekst: «Anna af Sand 1848 Stavanger Norge. Klaipeda 1990 Lietuva». + Harald Hamre.

In Klaipeda, Lithuania "Anna" was given a granite bollard specially made for her.

muscumsfartøyet "Soldek". Dagen etter holdt vi åpent skip og fikk omvisninger i byen og på sjøfartsmuseet. Museet er bygget opp etter annen verdenskrig i restaurerte sjøhus og har i tillegg et moderne nybygg under oppføring. Museet har spesialisert seg på marinarkeologi, og en stor del av gjenstandssamlingen er sjøfunn.

17. juli foregikk den høytidelige overrekkingen av sildetønnen utenfor det gamle rådhuset der vi ble møtt med en storstilt historisk seremoni. Ordfører Stefan Jaskiewicz mottok tønnen og overleverte en sekk rug som symbolsk returlast. Også den norske ambassadør til Polen T. P. Svennevig holdt hilsningstale og minnet om de historiske kontakter mellom landene våre. Etter seremonien ble vi gitt mottakelse i rådhuset. Gdansk by ga avskjedsmiddag der det ble uttrykt sterke ønsker om nærmere kontakt mellom våre byer og

poengtert at sjøfartsmuseene kunne spille en viktig rolle i en slik sammenheng.

4. KLAIPEDA, LITAUEN, 19.-22. 07.1990. Klaipeda har ca. 200.000 innbyggere, het tidligere Memel og var nordligste by i Øst-Preussen. Byen var sentrum i det såkalte "Memelområdet" som var omstridt etter første verdenskrig og ble annektert av Litauen i 1923. Klaipeda er i realiteten Litauens eneste havneby.

"Anna" klappet til kai utenfor sentrum som planlagt dagen før den offisielle ankomsten. Vi ble tatt imot av direktør Aloyzas Kazdailis og pedagog Virginija Kielaitiene fra byens sjøfartsmuseum. De var våre dyktige og entusiastiske verter ved besøket. Hele mannskapet ble innlosjert på hotell. Den neste gruppen norske folkedansere møtte oss i Klaipeda.

Den offisielle ankomstseremonien i sentrum av Klaipeda ble meget følelsesladet.

Tusenvis av mennesker hilste oss velkommen med tilrop, håndtrykk, kyss og gaver. På kaien ble vi mottatt med historisk seremoni, offisielle gaveoverrekkelser og folkemusikk. Sildetønner ble overlevert byens ordfører Povilas Vasiliauskas. Vi fortøyde i en nylaget stor granittpuller med bronserelieff av "Anna" og følgende tekst: "Anna af Sand 1848 Stavanger Norge. Klaipeda 1990 Lietuva." Etter ankomst ble vi mottatt av et samlet bystyre under ledelse av dets president Vytautas Cepas. Vi fikk stående applaus da vi ankom bystyresalen der sildetønner var plassert foran talerstolen. Tønner ble åpnet etter møtet og to sild fordelt til hver av representantene. Klaipeda by ga stor middag 20. juli.

Vi holdt åpent skip i to dager og folk sto hele tiden i kø for å komme ombord. I løpet

av 7 timer hadde vi ca. 3000 mennesker under dekk i en eneste lang rekke. For mannskapet ble dette et meget sterkt møte med folk som verdsatte besøket vårt høyere enn hva vi på noen måte hadde forventet.

På kvelden 21. juli ble det holdt avskjedsfest for oss utendørs på sjøfartsmuseet. Museet disponerer et stort landområde med mange anlegg. Det sentrale anlegget er en 1800-talls festning som inneholder et stort akvarium og sjøfartshistoriske utstillinger. Like ved bygges et delfinarium. Sjøfartsmuseet i Klaipeda er en relativt moderne og faglig profesjonell institusjon som er svært lite kjent i Vest-Europa.

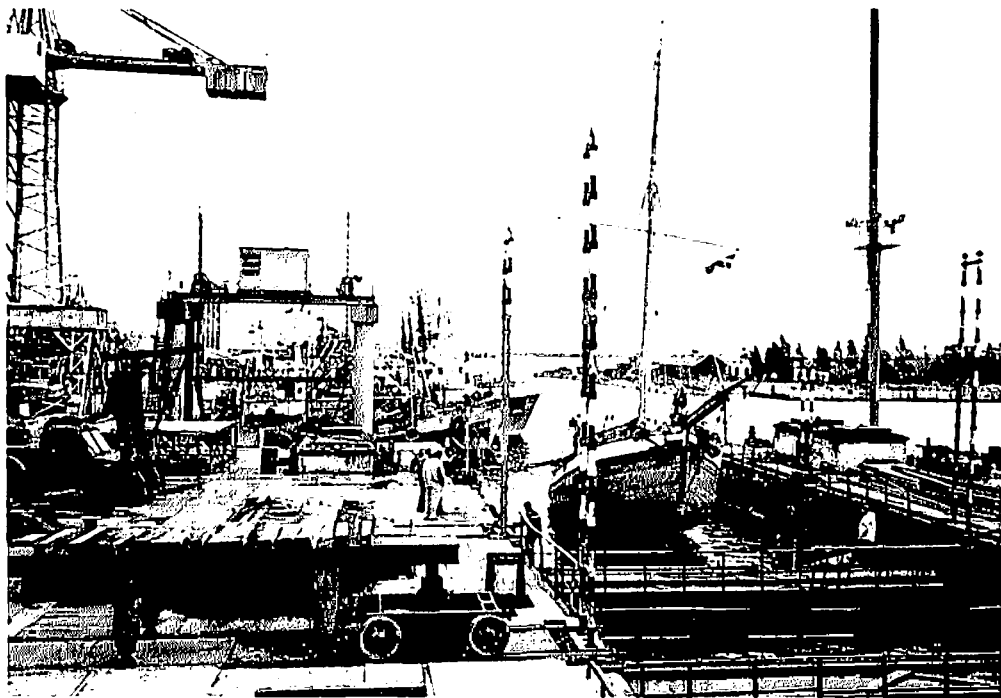
5. NØDHAVN I VENTSPILS, LATVIA, 23.-24.07.1990. Utenfor kysten av Latvia

Åpent skip i sentrum av Klaipeda, Litauen, med hundrevis av mennesker som ønsket å komme ombord i «Anna».

+ Harald Hamre.

In Klaipeda, Lithuania hundreds of people queued up to visit "Anna".

I Ventspils, Latvia, måtte «Anna» slippsettes for reparasjon av lekkasje.

+ Egil Eriksson.

In Ventspils a leakage discovered outside the coast of Latvia was repaired.

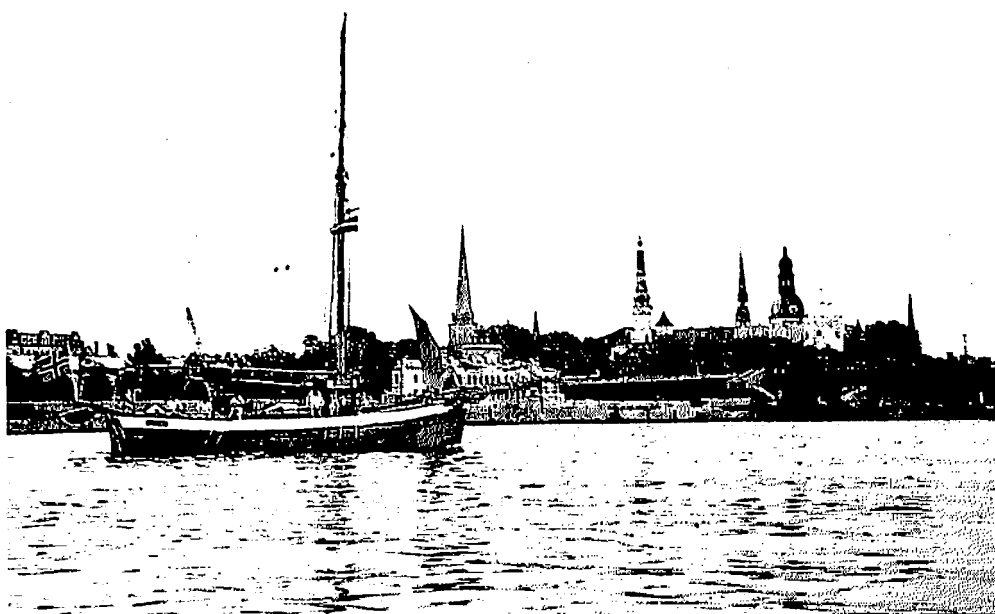
møtte vi uvær og svært tung sjø søndag 22. juli. "Anna" stampet kraftig i motsjøen og natt til mandag oppdaget vi at hun tok inn vann. Gjennom noen strabasiose nattetimer klarte vi imidlertid å lense slik at vannivået under dekk holdt seg stabilt på høyde med dørken mens vi gikk for motor mot nærmeste havneby Ventspils.

På fiskerikollektivet "Sarkana Baka" i Ventspils fikk vi raskt pumper ombord og "Anna" ble satt på slipp etter få timer. Lekkasjen ble funnet i et av natene under vannlinja i baugen, der drevet hadde løst. Med god hjelp av fiskerikollektivets verksted kunne mannskapet selv drive det åpne natet mens verkstedet satte sine mekanikere og elektrikere til å reparere vannskader i motor og elektrisk anlegg. Mannskapet ble innlosjert på sjømanns-

hjem, og alt vått tøy ble vasket og tørket på det lokale vaskeri. All uvurderlig hjelp og bistand i Ventspils ble utført gratis, "for godt vennskaps skyld". Takket være mannskapets og verkstedets effektive innsats, ble "Anna" bare få timer forsinket i forhold til seilingsplanen.

6. RIGA, LATVIA, 25.-28.07.1990. Riga har ca. en million innbyggere og er Latvias hovedstad. Den er også største by i Baltikum og har gjennom århundrer vært et betydelig økonomisk og kulturelt sentrum. Riga var en av de aller viktigste mottakshavnene for den norske vårsilda.

På grunn av verkstedoppholdet i Ventspils måtte den offisielle mottakelsen i Riga utsettes en dag til 26. juli. Velkomstsereemonien ble arrangert ved passasjerskips-

25. juli seilte «Anna» inn i Riga, hovedstaden i Latvia.

+ Egil Eriksson.

On July 25th "Anna" sailed into Riga, the capital of Latvia.

terminalen nær sentrum. Sildetønner ble overrakt varaordfører Andris Barkans, som ga oss et stort rugnek som returlast.

Den offisielle velkomsteremonien markerte også åpningen av "Norske dager" i Riga, initiert av Latvia-Norge-foreningene i våre to land i forbindelse med "Anna"s besøk. De norske dagene inneholdt blant annet filmfestival, tekstilkunstutstilling, forfatterseminar og viking-utstilling. Den kjente billedhuggeren Indulis Ranka, som har vært i Stavanger ved flere anledninger, var en sentral vert for de norske deltakerne.

27. juli var vi i mottakelse hos Latvias fungerende utenriksminister Dainis V. Zelmenis. Han tilla vårt besøk stor verdi og uttrykte håp om at vi kunne påvirke norske myndigheter og Nordisk Råd til å knytte nærmere kontakter med Latvia. Zelmenis

ga en meget interessant presentasjon av Latvias utenrikspolitiske stilling.

Våre verter i Riga var Latvias Kulturfond, enkeltpersoner i Latvia-Norge-foreningen og fiskerikollektivet "Auda" nord for byen. "Anna"-mannskapet og folkedansgruppen fikk omvisninger i den historiske del av byen, Riga Museum, og i et fiskerikollektiv og friluftsmuseum i Jurmala vest for Riga.

7. PÄRNU, ESTLAND, 29.07.1990. Pärnu, det tidligere Pernau nordøst i Rigabukta, er en industri- og havneby med om lag 70.000 innbyggere. Byen er allikevel kanskje mest kjent som ferieby med sandstrender og kurbadinstitusjoner. Våren 1990 hadde ikke Pärnu hatt anløp av vestlige fartøyer på 50 år.

Under en offisiell lunsj i Pärnu ble tønne åpnet og silda gitt til gjestene. Marvi Volmer, leder for foreningen Estonian Folk Art Society, stod for utdelingen. + Harald Hamre.

At an official lunch in Pärnu the barrel was opened and the herring given to the Estonian guests present. Marvi Volmer, chairman of the Estonian Folk Art Society, shared out the herring.

Vårt besøk var organisert som et dagsbesøk på seks timer. Vi ble offisielt mottatt i seilkubbens havn av direktøren for Pärnu Museum Omar Volmer, som overrakte oss en symbolsk returlast av rug og lin i bytte for sildetønne. Ved en offisiell lunsj ble tønne høytidelig åpnet og silda fordelt blant de estiske tilstedeværende. Mannskapet fikk en omfattende omvisning i byen, og besøket ble avsluttet med et enkelt måltid i seilkubbens lokaler.

I Pärnu fikk vi ombord en kjentmann, Kalev Kaarames fra Tallinn, som løste oss

gjennom det militære farvann innenfor øyene Hiiumaa og Saremaa. Etter det vi fikk opplyst, var "Anna" det tredje vestlige fartøyet som i nyere tid hadde fått tillatelse til å seile denne kjølleden.

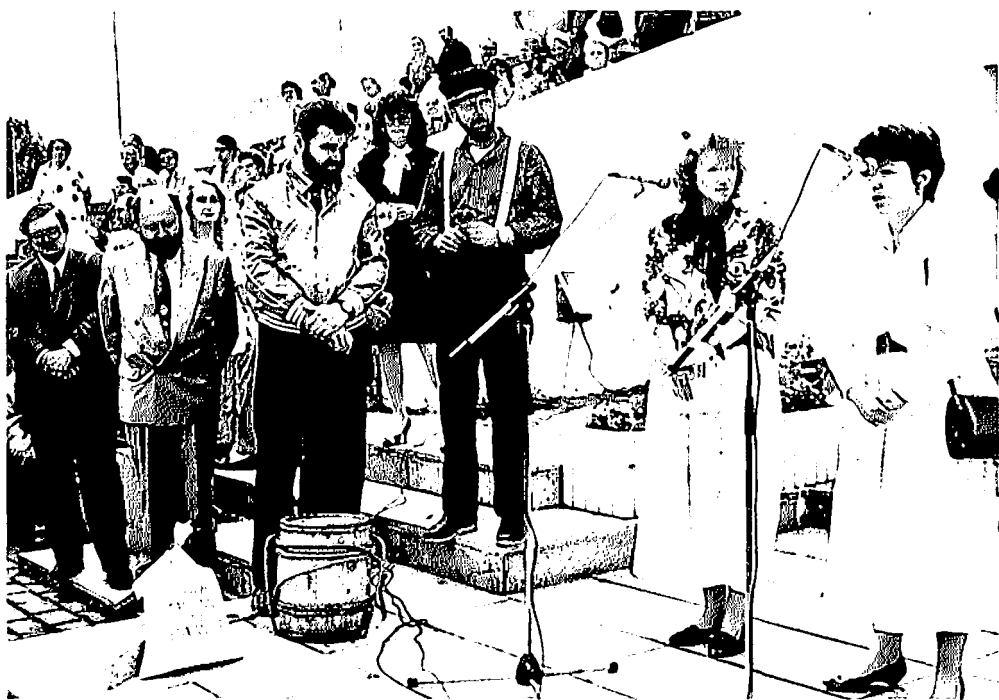
8. TALLINN, ESTLAND, 31.07-03.08.1990. Tallinn er Estlands hovedstad og har ca. 500.000 innbyggere. Det estiske navnet Tallinn betyr "danskebyen", som viser til at byen ble grunnlagt av dansker som okkuperte Nord-Estland i middelalderen. Fra midten av 1300-tallet og fram til 1918 het byen Reval. Tallinn er Estlands viktigste havneby.

"Anna" anløp olympiahavnen "Pirita" like øst for bysentrum allerede om kvelden 30. juli etter vellykket seilas fra Pärnu. Mannskapet ble innlosjert på et hotell som i likhet med hele det moderne havneanlegget ble bygget til seilregattaene for olympiaden i 1980.

Til den offisielle ankomstseremonien 1. august kunne vi føre fulle seil helt til kai. Vi ble mottatt av byens varaordfører Irena Raud som fikk overlevert vår sildetønne. Som symbolsk returlast fikk vi en sekk rug og et stykke bearbeidet kalkstein, den mest utbredte bergarten i Estland. Steinen ble overrakt med ordene: "Dette er et stykke Estland. Vær vennlig å ta det med hjem og ikke glem oss."

Stavanger bys ordfører Tore Nordtun og rådmann Ragnar Fagereng gjestet også Tallinn i forbindelse med vårt besøk. Formålet med visitten var å drøfte mulighetene for et nærmere samarbeid mellom våre to byer. I sin tale ved mottakelsesseremonien la Nordtun særlig vekt på de nære historiske kontakter som "Anna"s seilas formidlet.

I Tallinn ble vi også møtt av nærmere 60 rogalendinger fordelt på to reiseselskap.

«Anna»'s mannskap og Stavanger bys ordfører Tore Nordtun blir ønsket velkommen til Tallin, hovedstad i Estland, av varaordfører Irena Raud.
+ Egil Eriksson.

"Anna"s crew and the mayor of Stavanger, Tore Nordtun, are welcomed to Tallin, capital of Estonia, by deputy mayor Irena Raud.

Det ene inneholdt familiemedlemmer til mannskapet og nære venner av Sjøfartsmuseet. Deres tur var organisert av museet og fulgte senere landeveien til Leningrad parallelt med "Anna". Det andre reiseselskapet var organisert av Stavanger Aftenblad og fulgte oss også både i Tallinn og Leningrad.

1. august ga Tallinn by en stor velkomsthilsen for mannskapet og de andre offisielle gjestene fra Stavanger. Kvelden etter inviterte North Sea Society og Stavanger kommune til svært vellykket norsk mottakelse og middag for våre verter fra Tallinn by og Estlands Nasjonale Sjøfartsmuseum. Våre kolleger ved sjøfartsmuseet ga omvisninger både i byen og museet. Estlands

sjøfartsmuseum, som var vårt vertskap, er en stor og veldrevet institusjon med svært tiltalende og pedagogiske utstillinger. Det var hit vi knyttet våre første baltiske faglige kontakter sommeren 1988. Uten deres entusiastiske forarbeid og grundige planlegging ville ikke seilasen latt seg gjennomføre. I denne sammenheng kan vi ikke unnlate å nevne Katrin Savomægi og Urmas Dresen fra sjøfartsmuseet, som sammen med Olev Roosma fra seilklubben "Kalev" skal ha en stor del av æren for at hele prosjektet ble vellykket.

Olev Roosma var kjentmann ombord på seilasen fra Tallinn til Leningrad. På denne etappen hadde vi så god bær at "Anna" ankom Leningrad et helt døgn før planlagt.

Under den internasjonale fiskerimessen INRYBPROM i Leningrad overrakte «Anna»'s skipper Ole Emil Olsen en sildetønne til den sovjetiske fiskeriminister Kotlyar. Som returgave fikk «Anna» en samovar. + Egil Eriksson.

At the international fishery fair and exhibition INRYBPROM in Leningrad Soviet's Minister of Fisheries, Mr. Kotlyar, was presented with a barrel of herring by "Anna"s shipmaster, Ole Emil Olsen. In return "Anna" was given a samovar.

9. LENINGRAD, RSFSR, 4.-8.08.1990. Leningrad, det tidligere St. Petersburg, er Sovjets nest største by med ca. 6 millioner innbyggere. Som på 1800-tallet har byens havn en svært viktig funksjon for hele Russlands utenrikshandel.

Vårt besøk i Leningrad var av en ganske annen karakter enn de andre havneanløpene underveis. Her sto fartøy og mannskap til disposisjon for Norges Eksportråd

og Utenriksdepartementet ved den store internasjonale fiskerimessen "INRYBPROM". I forbindelse med åpningen av messen 6. august, hadde vi gleden av å arrangere norsk mottakelse for den sovjetiske fiskeriminister ombord. Norsk vert var statssekretær Sven Svedmann fra Utenriksdepartementet. Fiskeriministeren fikk høytidelig overlevert en av våre sildetønner og kvitterte med å gi "Anna" en russisk samovar. Både 6. og 7. august lå vi til kai i messeområdet og arrangerte mottakelser for de norske firmaene som deltok på messen og deres sovjetiske kunder og kontakter. Det var således ikke særlig anledning til å oppleve byen, men desto hyggeligere å gjøre en jobb for de som hadde finansiert hoveddelen av seilasen.

Vi forlot Leningrad 8. august. Ved avslutningen av "INRYBPROM" en uke senere, ble "Anna" tildelt diplom som en av de deltakere som hadde utmerket seg spesielt i forbindelse med messen.

10. HJEMTUREN 08.-25.08.1990. Hjemturen gikk gjennom den finske skjærgården til Helsinki. Et spontant møte med byens ordfører ble benyttet til å overrekke en sildetønne også til den finske hovedstaden. Seilasen videre gikk via Hangø og over Østersjøen til Mem sør for Stockholm. Herfra gikk "Anna" gjennom Gøtakanalen til Gøteborg, en svært interessant opplevelse for mannskapet. Etter en noe strabasøs seilas fram til Egersund, kunne vi gjennomføre også siste etappe etter seilingsplanen slik at "Anna" klappet til Strandkaiaen utenfor Sjøfartsmuseet som planlagt lørdag 25. august kl. 12.00. Mange mennesker hadde møtt fram for å ønske velkommen hjem. Noen av folkedanserne som hadde fulgt oss i Polen,

opptrådte på kaien. "Anna"s skipper overrakte ordfører Tore Nordtun de offisielle gaver som var gitt til Stavanger by underveis. Ordføreren takket fartøy og mannskap for vel utført seilas.

Vurdering

1. Vårt første formål med seilasen var å markere og formidle de økonomiske og kulturelle kontakter som sildefarten på 1800-tallet førte med seg. I Gdansk, Klaipeda, Riga og Tallinn ble sildetønnene våre mottatt av byenes fremste representanter. I Pärnu ble vi mottatt av museets direktør på vegne av byen og i Leningrad av den sovjetiske fiskeriminister. I alle havnene var det arrangert offisielle ankomstseremonier med overrekkelse av returlast og gaver. I Gdansk og de baltiske byene ble vi også invitert til offisielle middager og andre møter med byenes øverste myndigheter. Det latviske utenriksdepartement i Riga inviterte til mottakelse og samtaler med fungerende utenriksministre.

Det er umulig å anslå hvor mange mennesker som møtte fram for å ta imot oss, hilse, komme ombord, gi gaver eller ønske farvel i de ulike havnene. Frammøtet var utvilsomt størst i Klaipeda der tusenvis av mennesker overvar ankomsten og hundrevis kontinuerlig sto i kø for å komme ombord når vi hadde åpent skip.

I massemedia fikk vi mye oppmerksomhet. Spesielt i Baltikum fikk vi oppslag i aviser, radio og ikke minst TV nesten hver eneste dag. De norske folkedanserne bidro også svært aktivt og positivt til mediadekningen av seilasen.

Formidlingen av de historiske kontaktene var stor suksess overfor et publikum

som kjente lite til dem. Det at vi kom fra Norge og at "Anna" oftest fikk liggeplass i bysentraene og ikke i "gjestehavner" eller kommersielle havner, ga selvfølgelig mye oppmerksomhet i seg selv.

Formidlingen nådde bare delvis fram i norske media. Vi lyktes ikke i å få norske aviser, radio eller TV til å følge seilasen hverken ut fra et historisk eller dagsaktuelt perspektiv. NRK var i streik da seilasen startet. Stavangeravisene og nærradiostasjonene dekket avreise og hjemkomst. Stavanger Aftenblad laget to store forhåndsreportasjer og et større oppslag mot slutten av seilasen i tillegg til at avisen trykket meldinger vi selv sendte hjem. VG dekket avreisen, og fra "INRYBPROM" i Leningrad kunne "Anna" sees i et dagsrevyinnslag i NRK-TV.

I løpet av høsten 1990 har vi holdt ca. 30 lysbildeforedrag i Rogaland om seilasen og bakgrunnen for den. Flere er planlagt for månedene framover sammen med skriftlig formidling i form av artikler i blader og tidsskrifter. Spesielt i forbindelse med foredragsvirksomheten har vi mottatt og registrert verdifullt gjenstandsmateriale fra Østersjøfarten. I 1991 vil vi lage en større utstilling om både sildefarten og "Anna"s seilas. Utstillingen vil bli laget slik at den kan vandre til andre norske museer og ikke minst til våre kollegainstitusjoner i Østersjøområdet.

2. Vårt andre formål var å knytte faglige kontakter for framtidig samarbeid. Også denne målsettingen ble til fulle oppnådd.

I Gdansk finnes tollbøker og annet kvantitativt kildemateriale som gir detaljopplysninger om norske skipsanløp på 1800-tallet. Centralne Muzeum Morskje vil svært gjerne samarbeide med oss om forskning på dette materialet og har invitert oss til å komme så snart som mulig.

I Klaipeda finnes det for tiden ikke lignende materiale fordi byens arkiver ble evakuert til Tyskland. Men det forhandles nå om tilbakelevering samtidig som arkivene registreres. Klaipeda Sjøfartsmuseum vil gi oss oversikt over det aktuelle arkivinnholdet og svært gjerne samarbeide om forsknings- og formidlingsprosjekt. I Riga har vi opprettet nær kontakt til Riga Museum, som har en stor avdeling for sjøfartshistorie. Våre kolleger vil framskaffe oversikt over aktuelt kildemateriale i byens arkiver. Latvias Kulturfond har antydning mulighet for stipend og leilighet til den som vil drive konkret forskning på vår felles 1800-talls historie. I Estland har vi nære kontakter til det nasjonale sjøfartsmuseet i Tallinn. Våre kolleger har allerede registrert svært lovende kildemateriale i riksarkivet i Tartu, og vi har drøftet mulighetene for å publisere felles artikler om sildefarten på 1800-tallet.

Generelt sett er det ikke skrevet noe om den norske sildehandelen på Østersjøen hverken i Polen eller Baltikum.

Med alle museene har vi drøftet utstillingsutveksling også innen andre maritime emner. Vi har i tillegg formidlet flere direkte kontakter til vestlige museer og museumsarbeidere innen ulike felt.

Seilasen med "Anna" har gitt Stavanger Sjøfartsmuseum et svært omfattende faglig kontaktnett i Baltikum. Vi vet at disse kontaktene også vil være til nytte for andre vestlige museer, slik vi allerede ved flere anledninger har vært kontaktformidlere for våre baltiske kollegainstitusjoner.

3. Vårt tredje formål var å bidra til økt kulturelt samarbeid og kulturutveksling på alle felt. Planene for seilasen utløste etterhvert flere andre tiltak for kulturformidling og kulturutveksling. Utenriksdepartementet arrangerte og finansierte to

grupper norske folkemusikere og dansere som opptrådte ved våre besøk i Polen og Baltikum. En gruppe opptrådte i Gdynia og Gdansk, en annen i Klaipeda, Riga og Tallinn. Begge gruppene knyttet verdifulle kontakter og bidro vesentlig til å formidle norsk kultur på sitt område.

I Riga ble det arrangert "norske dager" i forbindelse med besøket vårt. "Latvia-Norge-foreningen" i Riga og det norske Kulturlaget Norge-Latvia sto for arrangementet som blant annet inneholdt museumsutstilling, tekstilkunstutstilling, forfatterseminar og filmfestival. Høsten 1990 har det blitt arrangert tilsvarende "latviske dager" i Oslo, Bergen og Stavanger. Sjøfartsmuseet har allerede hatt en gruppe latviere på besøk i Stavanger som gjenvissitt for "Anna"s opphold i Riga.

Ved besøket vårt i Tallinn deltok også Stavanger bys ordfører og rådmann. De offisielle kontaktene mellom Stavanger og Tallinn har utvilsomt styrket samarbeidet, spesielt innen kulturutveksling og utdanning. "The Association of North Sea Societies" var også representert i Tallinn og bidro vesentlig til markeringen av Norge og norsk kultur. Deres intensjon er å etablere faste kontakter for kulturutveksling også i Østersjøområdet. Ved flere anledninger har sjøfartsmuseets personale og våre kolleger i Baltikum formidlet kontakter mellom foreninger, organisasjoner og institusjoner av ulike slag.

I tillegg til kulturkontaktene har seilasen også bidratt til å opprette kontakter mellom Baltikum og Norge på en rekke andre felt, blant annet innen massemedia og næringsliv. Spesielt samarbeidet med Utenriksdepartementet og Norges Eksportråd var svært interessant og givende. Det var av stor betydning for seilasen at offisielle norske myndigheter

Norske folkedansere og musikere deltok ved de fleste offisielle arrangementene og bidro til stor oppmerksomhet i media.

+ Egil Eriksson

Norwegian folk music and dance performances were organized in connection with "Anna's" port calls.

var med både når det gjalt finansiering og gjennomføring. Tilbakemeldingene vi har fått både fra Eksportrådet og Utenriksdepartementet er svært positive og åpner for lignende samarbeidstiltak i framtiden.

Oppsummering

Seilasen med "Anna" af Sand til Østersjøen har til fulle oppfylt de målsettinger som var satt. Våre historiske kontakter til østkysten av Østersjøen har blitt formidlet til hele befolkningen i Polen og de baltiske land. De faglige kontaktene som er opprettet vil sikkert bidra til at det blir framskaffet ny kunnskap om en svært viktig periode i vår moderne historie. Disse kontaktene vil utvilsomt prege vår faglige virksomhet i

mange år framover. Seilasen har også bidratt til en styrking av det framtidige samarbeidet mellom våre byer, folk og land på mange andre områder.

Fartøy og mannskap besto prøven med glans. Bortsett fra lekkasjen utenfor Latvia, hadde vi ikke nevneverdige tekniske problemer. Årsaken til det var selvfølgelig først og fremst det grundige og systematiske forarbeid som var utført på skrog, rigg, maskin og teknisk utrustning.

Mannskapet utførte en førsteklasses jobb både i sjøen og på land. Den oppsatte seilingsplanen ble nøye fulgt uten navigasjonsmessige problemer av noen art. Representasjonsoppgavene på land ble utført på solid "Anna"-vis og vakte stor oppmerksomhet over alt. Tilsammen 27

mann gjennomførte den 7 uker lange seilasen over ca. 2500 nautiske mil på frivillig basis. Stavanger Sjøfartsmuseum takker alle som bidro til at våre opprinne-

lige luftige ideer kunne realiseres som en vellykket seilas med ringvirkninger som vi ikke kjenner omfanget av.

"Anna" af Sand

Trading herring in the Baltic 1990

In the summer of 1990 Stavanger Maritime Museum carried out an extensive project to mark historic contacts between the south-western part of Norway and the eastern part of the Baltic area. "Anna" af Sand, a 142-year-old sloop owned by the museum, sailed a symbolic cargo of salted spring herring to six of the major seaport towns of Poland, Lithuania, Latvia, Estonia and Russia.

Background and objectives of the project

The historic background of the voyage was the export of salted spring herring from the south-western part of Norway to the Baltic area during the period 1820 to 1870. Round the mid of the century hundreds of small vessels sailed to Sweden, Prussia and Russia, overloaded with barrels of herring. The vessels returned with grain, linen and hemp, goods which were scarce at home. This to-way trade was of major importance to this part of Norway and was a central element in the economic development of this region in the 19th century.

So far little research has been carried out to document this trade and its influence on the countries involved.

The museum has at its disposal one of Europe's oldest floating vessels, the sloop "Anna" af Sand, using her as a museum vessel in Norway's close waters, as well as abroad. "Anna" was built in 1848 when the herring trade was at its peak. She is a genuine representative of the ships which formed the backbone of the Baltic fleet: Small single- and two-masted sailing vessels, mainly gaff-rigged sloops.

Stavanger Maritime Museum considers it important to draw attention to the international co-operation which has existed throughout the centuries. The museum endeavours to show that the history of our region is part of an international heritage. To understand the strong economic growth in our region during the 19th century, it is important to carry on research on the relations which existed between Norway and the Baltic in this period. Therefore it is important to us to establish professional contacts to museums and researchers in this area.

And last, but not least: Our wish is to develop and support co-operation with our Baltic neighbours in all cultural fields.

Thus the objectives of our project were the following:

1. To mark the historic economic and cultural contacts which existed between the eastern part of the Baltic area and the south-western part of Norway, focussing on the herring trade during the 19th century.

2. To establish contacts with maritime museums, research institutions and other organizations interested in a research program to document the herring trade and its effects on the regions involved.

3. To contribute to the strengthening of professional as well as cultural relations between our countries and regions.

Preparations and finances

The planning of "Anna"'s voyage took nearly two years.

With the good help of our colleagues at the Estonian State Maritime Museum in Tallinn contacts were established with different institutions and museums in Poland, the Baltic Republics and Leningrad.

Contacts were also established with the Norwegian Ministry of Foreign Affairs, the Embassies of Poland and the U.S.S.R. in Norway, the Norwegian Embassies in Warsaw and Moscow, the Estonian S.S.R. State Cultural Committee and the Export Council of Norway. The Ministry of Foreign Affairs, the Export Council, the Ministry of Culture, the County of Rogaland, the City of Stavanger, Stavanger Harbour Authorities, North Sea Society and the Ellen and Axel Lund Foundation

generously promised to support the project financially.

All preparations on board the vessel were organized and carried out by our voluntary crew members. Crew lists were made up, with 7-8 men on each leg. As a symbolic cargo to deliver to every port we had wooden barrels made, packed with salted herring as in the old days.

The Ministry of Foreign Affairs made plans to organize and finance other cultural activities such as Norwegian folk music and dance performances in connection with "Anna"'s port calls.

Two brochures in six different languages were produced to be handed out during the voyage, financed by Statoil.

The voyage

"Anna" left Stavanger on July 7th to make the voyage according to the following timetable:

July 14th-16th Gdynia, Poland
July 16th-18th Gdansk, Poland
July 19th-22nd Klaipeda, Lithuania
July 25th-28th Riga, Latvia
July 29th Pärnu, Estonia
July 31st-Aug. 3rd Tallinn, Estonia
Aug. 4th-8th Leningrad, RSFSR
Aug. 25th Stavanger

In every port there were official ceremonies at our arrival, where we were presented with return cargo and gifts. In Gdansk, Klaipeda, Riga and Tallinn our wooden barrels were received by leading representatives of the cities. In Pärnu we were met by the museum director on behalf of the city. In Gdansk and in the Baltic Republics we were invited to official dinner parties and meetings with the leading authorities of the cities. The Latvian Department of Foreign Affairs invited to a

reception and talks with acting Foreign Minister.

Our visit to Leningrad was different to the other calls. Here vessel and crew were at the disposal to the Norwegian Export Council and the Ministry of Foreign Affairs at the international fishery fair and exhibition INRYBPROM. In connection with the opening of the exhibition on August 6th, we had the pleasure of organizing a Norwegian reception for Soviet's Minister of Fisheries, Mr. Kotlyar, on board the "Anna".

It is not possible to estimate the number of people in each port who came to meet "Anna" at arrival, visit us on board, offer gifts or wish goodbye. In Klaipeda thousands of people attended "Anna"s arrival and hundreds queued up to get on board.

Mass media paid us a lot of attention. Especially in the Baltic Republics newspapers, radio and TV reported on "Anna"s voyage almost every day. The Norwegian folk dancers contributed actively and positively to media's coverage of the voyage.

Summary

Our objectives for sailing "Anna" af Sand into the Baltic have been fully achieved. Our historic contacts to the eastern part of the Baltic have been presented to the inhabitants of Poland and the Baltic Republics. The professional contacts which have been established will contribute to the production of more knowledge about this important part of our common modern history. The voyage has also contributed to the strengthening of ties between our countries in many other fields.

Vessel and crew passed the test brilliantly. Except for a leakage outside Latvia there were only minor technical problems on board. This is first of all due to the thorough and systematic preparations which were made on hull, rigging, machine and technical equipment.

Our crew did an excellent job both at sea and on shore. The planned timetable was followed without any navigational problems at all. 27 voluntary crew members sailed "Anna" the 2500 nautical miles in 7 weeks.

The Stavanger Maritime Museum wishes to express its thanks to everybody who contributed to the execution of our project. The consequences of this successful voyage will hopefully be fortunate and spreading, resulting in future co-operation.

For a more detailed report of the voyage please contact our museum.